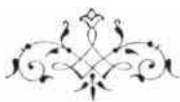

POLGÁRI HÁZASSÁG ÉS A ZSIDÓKÉRDÉS

ÍRTA:

FEHÉR HOLLÓ.

BUDAPEST, 1893.

SZERZŐ TULAJDONA.

M inthogy e röpirat tartalma azokat, a kik nem a kellő ügyelõmmel olvassák el, esetleg arra a félreértésre vezethetné, hogy e sorok írója a priori elfogult vagy antisemita: mindenekelõtt tartozom kijelenteni, hogy teljesen tudatában vagyok a liberális jelszavak értelmének, azokat igazaknak ismerem el, bár *követésüket* a helyzethez és a körülményekhez szabom.

Azt is tudom, hogy manapság művelt emberhez nem illõ faji, vallási rangfokozatot állítani fel és teljesen ildomosnak és kétségbevonhatlannak tartom az okos liberális jelszavakat, sajnos — a jelen körülmények között — csak *theoriában*.

Ks így elvben aláírom a magyar kormány ingó zászlójára írt liberális programot, melyet a király nem a leghatározottabban biztosított, midõn a zászlóvivõi tiszttel *Wekerle* polgárt bízta meg, hangos örömeire minden felületes liberálisnak.

Csakhogy a politikust ép az különbözteti meg a philosophótól, hogy míg az egy bizonyos helyzetben, a

czélszerűség, az állam érdeke szempontjából lesz: addig a bölcsező az igazság magasabb fogalmait keresi. A politikus munkája csak akkor eredménydős, ha pozitív alapon dolgozik. Az államfárfiúnak gyakorlatinak kell lennie. Sok oly elv, sok oly dolog van, melyeket minden tanult ember elfogad, de azok rögtöni kivitelét mégsem tartja helyesnek. Mindig baj, ha egy országban az állam gépezetét olyan ember hajtja, a ki önmagában elmerülve, a látott igazság eszményi fényétől vezetetik és nem veszi észre azt, hogy a népesség nem érti, nem látja a fényt, vagy megvakul tőle.

Első pillanatra úgy tetszik, hogy hasonlóképp tett a magyar kormány is, midőn a sajtóban és egyesek ajkain hirdetett szent liberális tanok alapján, oly reformok rögtöni életbeléptetését vette tervbe, a melyek valódi súlyának, természetének még fogalmával sem bírt; midőn a magyar nép gondolkodásmódjáról, a különböző erők viszonyáról, a tényleges állapot és a közvélemény irányáról és erejéről teljes tudatlanságban: behajszolta a nemzetet a legkínosabb situációba. Nemcsak a nemzetet: a királyt, a pártokat, a sajtót is; úgy hogy ma már nem lát senki sem lisztén, vagy ha érzi és érti is a gallimathiást, *nem mer ennek nyílt kifejezést tolni, mert sokba van szorítva — minden egyébtől e pillanatban eltekintve — a liberális elvek theoretikus alapon való megdönthetlenségével.*

És mindenki érzi azért, hogy *most* nem kellenek a liberális reformok Magyarországon. A közönséges emberek ösztöne ép úgy súgja ezt, mint a kiválóak argumentumai. És mégis a vitatkozás ez őshazájában, Szilágyi Dezső kormányzata alatt, nincs egy hang a sajtóban

vagy a parlamentben, a mely nyíltan merné tárgyalni a kérdést; pedig az mindenkit, hús és vérben, a legközvetlenebbül érint.

Azok a politikusok, publicisták és philosophok, a kik eddig okoskodásaik rendszerére vonatkozólag az indukciót dicsőítették és azt vallották, hogy ők reális alapon gondolkoznak és eszméik az életből veszik alapjaikat, csak azt fogadják el, a mi lehetséges, a mi vak) és a mystikust egyszerűen kinevetik: azok most egyszerre metaphysikusokká lettek egy társadalmi kérdésben, a mely tehát par excellence oly kérdés, a mit csak gyakorlatilag lehet eredményesen megoldani és nem deducin' módon, mint a hogy e kérdéseket eddig minden téren tárgyalták.

Soha nem volt még reform Magyarországon, melyet olyan nagymérvű mystificatióval akarlak és akarnak becsempészni a közvéleménybe, mini a polgári házasság.

Mikor aztán már észre kezdték venni az emberek, hogy az a «nagy közönség», az a «mindenki», melynek nevében az elfogult liberális fanatikusok hirdették elveiket, az igazi magyarok közt nem talál hívekre, megkezdődött a tiltakozás itt is, ott is. De csak tiltakoztak. Senki nem akadt a sajtóban és a nyílt küzdőtereken, a ki a közvélemény ez intensiv tartózkodását a liberális reformoktól (értve ez alatt mindig különösen a polgári házasságot) meg is indokolta volna S ez a hallgatag tiltakozás, vagy a főpapok és papság egyoldalú, tisztán dogmatikus, tehát egyházi motívumokból történő ellenvetései, csak anyagul szolgáltak a liberális reformok hirdetőinek arra, hogy argumentum nélküli, üres ultramontanismusnak, felekezeti elfogultságnak nevezzék azt

az akciót, mely a szabadelvűség szent zászlóját a «fekete reakció» rémeivel fenyegeti. És rögtön megragadták a «szabadelvűek» ezt az eszmét is, és ezzel a legtöbb hívót tudlak «elkeresztelni». Azt mondták ugyanis — és ez el is terjedt—, hogy a liberális elvek ellenzői reakcionariusok, a kik a magyarság, a magyar nemzet ellenségei. Hiszen nem látjátok — mondák — hogy e liberális reformokat a papság szélsőbb elemei, a konzervatív mágánások s a junkerek ellenzik. Azután közbejött a bécsiek szereplése reakcionarius beszédekkel Magyarország ellen. Mindez nagy szerencsétlenség volt, s csak erősítette a liberális tanok mestereinek tévútra vezető álláspontját, lís mindazonáltal megvolt és megvan az a közvélemény, a melynek nem kell a polgári házasság, csakhogy nem akad senki, hogy a tojástánczot leleplezze, melylyel e kérdést elkerüli mindenki és nem meri kirántani a ló-lábat, a magvát, a velejét a kérdésnek, a meghamisított erkölcsök, az érdekek ezer szálával összekuszált é szerencsétlen országban.

Mert *a polgári házasság összefügg a zsidókérdéssel Magyarországon. És csak Magyarországon*, mint azt alább ki fogja e röpirat fejteni, És ezt tudta mindenki és érzi ma is. A liberálisok ezért nem ütik fején a szeget, mikor a polgári házasság kérdését tárgyalják és félnek o veszedelmes és kényes kérdés megpiszkálásától, s ez volt egyik oka, hogy *Apponyi* és a többi pártok, hogy mindenki, a ki úgy szokott beszélni, hogy a nyomdafesték útján többen is meghallgatják, — bele kényszerültek nyugodni e kérdésekbe, s azóta a legkínosabb tojástánczot járták a közvélemény bosszúságára, folytonosan félvén attól, hogy eltörik az a tojás,

mely régóta zápul, s eddig is csak a héja mentette meg attól, hogy belső bűze szétterjedjen. Vigyázva tánczolnak tehát az előtánczosok, hogy ne ők tapossák szét valahogy.

És tényleg ez a kérdés nagyon kritikus. Újra kiemelendő, hogy az antisemitizmus, hogy a fajgyűlölet, a milyen ostoba, ép oly gyűlöletes. Ez azonban nem akadályozhatja a higgadt, objektív szemlélőt, hogy elmondja azt, a mit lát, a mit tud; mert egy ily kényes, nagyfotosságú kérdésben nem szabad tojástánczot járnia a lelkiismeretes államférfiének.

Az a czélja tehát e röpiratnak, hogy a figyelmes szemlélő teljesen elfogulatlan és pártatlan megfigyelései alapján, a névtelenség homályába hurkolt feszélytelenséggel úgy állíttassák e kérdés az ország elé, a mint az tényleg létezik, és hogy ilyen őszinte nyíltsággal Magyarország hasznára és ne kárára működjünk.

Nagy orvosi konsiliumot csak úgy tarthatunk a beteg felett, csak úgy reformálhatjuk vérét, csak úgy gyógyíthatjuk meg alaposan, ha állapotának minden nuanc-ját ismerjük; ha a beteg vagy az orvosok valamelyike elhallgatja az észlelteket, hamis lesz a diagnosis, rossz a recept és a beteg testben újabb komplikációk állanak be; vére rosszabb lesz, a helyett, hogy megtisztult volna.

Ettől kell félnünk most. A nemzetet egyoldalú diagnosis alapján akarják reformálni s a vérét újjá, frissé akarják átváltoztatni, ez idő szerint rossz és veszedelmes szerekkel és még annyi kímélet, óvatosság, tanulmány vagy hazafiság is csodálatosan hiányzik Magyarországot vezetőiben, hogy nem veszik észre, mily vesze-

delem követheti — s követi is munkájukat, mind-azokra utalás fog történni e füzet további lapjain.

Miért zsidókérdés a polgári házasság Magyarországon?

A zsidókérdésen fordul meg az egész dolog. Ez a refonnkérdések veleje. Azért, mielőtt arra felelnék, miért és mennyiben zsidókérdés a polgári házasság kérdése Magyarországon, *s miért csak itt és miért nem a külföldön is, a hol ran már polgári házasság és zsidóság is?* — magát a zsidókérdést is érinteni kell, úgy, a hogy ma az Magyarországon és a külföldön létezik. Mivel pedig a zsidóság ügye az antisemitizmussal függ össze, ezt a kérdési sem lehet érintetlenül hagyni ha őszintén és minden irányban meg akarjuk világítani azt, a mi mindenkit a legközvetlenebbül érdekel.

A zsidóság az utóbbi időben mindenütt a teljes szabadságot élvezi; Oroszországot kivéve, sehol sem üldöztetik; hála a humanismusnak és korunk lelvilágosodottságának, sehol élete és vagyona kockára téve nincs. Mindenütt szellemi fegyverekkel küzd, s talán Oroszországot kivéve, de itt sem valami nagy mértékben, kézimunkával sehol sem foglalkozik. Leginkább kereskedelmet űz; újabban egyéb pályákon is tért foglal: orvos, ügyvéd, mérnök, hivatalnok, és ha gazdaggá lett, földbirtokos és háziúr, vagy tőkepeznes vállalkozó. Mindenütt, mint mondani szokták: nadrágos ember, tehát az intelligenciához tartozik. Rá kell mutatnunk itt arra is, hogy a világon az egyedüli faj, a mely eddig nem olvadhatott be a többi nemzetekbe, mert faji sajátosságai intenzívek és szembetűnek. Csak egyedül a zsidót ismerik meg külsőleg is a szerecsen, indián, mongol és

khinai mellett — nagyon kevés, ill, számot sem tevő kivétellel — az egész világon. A francia, török, magyar, német stb. egy sem üt el annyira, mint a zsidó. Sok nélkülözésnek, elnyomásnak, felekezeti motívumoknak betudható gúny és üldözés következtében szívósság, de bizonyos jellemzetes, a nem-zsidó előtt kellemetlen faji sajtások is fejlődtek benne, a miknek keletkezéséről köteteket lehetne írni; itt csak konstatáljuk azokat. A zsidó az egyedüli faj, a mely még ma is, a keresztény közülekben a gettó megalkotását provokálja (hogy indokoltan vagy indokolatlanul, azt nem kutatjuk), értve c szó alatt: «gettó» azt a physikai és szellemi elkiilönzést, idegenkedést, a melylyel a zsidók ma is igen sok helyen megbélyegeztetnek.

Ez azután, a mellett, hogy a zsidóságban is bizonyos nervosus idegenkedést, gyanakvást, gyűlöletet szil: összetartásra, összedolgozásra ösztökéli őket a zsidó faj érdekében. S mert többnyire pénzben dolgoznak, intelligensek s az elnyomottak fanatismusával harcolnak oly sikerrel, hogy ma már két nagy hatalmat: a pénzt és a sajtót többé-kevésbé uralják vagy befolyásolják; pedig tudvalevő, hogy ez a két nagyhatalom általánosságánál fogva minden: a keresztényekben irigységei idéznek fel, növelik az ösztönszerű, sokszor indokolt ellen-szenvet és így nyert nevet és lett nyílttá az «antisemitizmus», mindenfelé Európában, a hol zsidóság nagyobb számban képviseltetik.

Magyarországon sok zsidó telepedett le és telepedik folytonosan. Daczára, hogy Budapest egy negyede ma már zsidó, s ez annál szembetűnőbb, meri mind intelligens, legnagyobbbrészt gazdag, és itt van a világ

legnagyobb és leggazdagabb hitközsége, hogy a kereskedelmet. majdnem k zárólag ők viszik; mindezek dacára nálunk ma *nyílt antisemitismus nincs*. Volt egy időben a parlamentben néhány nyílt sisakú antisemita képviselő, de ma már egy sincs. Ennek oka, más egyébtől eltekintve, abban is keresendő, hogy a zsidóság *annyira a mennyire* magyarosodik és a kevés számú, nemzetiségektől körülékelte magyarnak meg kell becsülnie a magyarság szaporodását.

A zsidóság e szaporodása Magyarországon csak újabban öltött veszedelmes mérveket, a midőn a kormány bűnös gondatlansága helyet adott itt az Oroszországból és Lengyelországból bevándorló földönfutóknak, *kik csak szaporították cs szaporítják a proletariátust és kivándorlásra készítetik az itteni magyar lakosságot*.

A mig teliat külföldön, különösen Ausztriában az antisemitisnnis virágkorát éli, addig Magyarországon, a magyar politikai bölcsesége, de a zsidó *összetartása* következtében is — melylyel minden antisemitikus jellegű fellépést a parlamentben és sajtóban pénzével és nagy kiterjedésű érdekhálójával még csirájában elfojt — nyílt antisemila-párl a parlamentben nem létezik s antisemita sajtó nincs. De mivel a zsidóság emelkedése sehol sem oly rohamos, mint épen Magyarországon, s hogy nálunk minden téren sikerrel működnek és egymásután meggazdagodnak, s mert *a magyar intelligenciának szinte felét képezik*: ez mindenkinek szembetűnő, nem úgy, mint külföldön, p. o. Franciaországban, a hol a sok tízmillióra néhány tízezer zsidó esik, s a hol így számuknál fogva is elenyésznek, beleolvadnak a többi lakosságba

s idővel *mint zsidóság végképpen el fognak enyészni*. Ott nem is lehet tehát zsidókérdés, mert a zsidóság helyzete egészen más, mint Magyarországon. A mellett külföldön nem üznek monopóliumot egy bizonyos foglalkozási ágban; míg Magyarországon kereskedőnek még ma sem megy a magyar ember, s így e téren kizárólag ők dominálnak.

Magyarországon a zsidóság ép azért, mert az intelligencia felét képezi s a városi jómódúak nagyobb leiet, mini *imponáló, szembetűnő faj jelentkezik*; míg külföldön csak vallásban különböznek a többitől. Ivz áll a külföld minden művelt államára, ellentétben Magyarországgal, a hol mindezek daczára nincs antisemilismus. Már ezekből is észrevehető, hogy a zsidókérdés egészen más Magyarországon, mini a külföldön, s így a polgári házasság kérdése is, mely pedig ezzel lényegileg szorosán összefügg.

Mindenki tudja, hogy ha nincs is nyílt antisemilismus nálunk, *annál erősebb az a társadalomban* (A nyílt antisemitismus alatt a parlamentáris antisemita-párt értendő.) Ezt eltagadni nem lehet, s csak a polgári házasság beteglázában szenvedő magyar nemzet sinlem meg, ha ez észleletet eltagadva, csinálnék meg a diagnosit, mint a kormány tette, a mikor időéiül! beadta Magyarországnak a liberális dobozba szoritól! polgári házasságot, semmi diagnosis után, paczcer orvos módjára, a kinek különben kétségbe vonjuk a diplomáját is, mert azt is protekcióval, meg pénzen szerezte, s így hát nem csoda, ha gyógyítás helyett beteggé tesz és medicináinak ügyetlen alkalmazásával folytonos lázzal sorvasztja az úgyis beteg Magyarországot.

Nincs tehát nincs antisemitizmus de van a társadalomban. A napról napra szegényedő magyar úri osztály egyik birtoka a másik után az igyekvő, összetartó és szorgalmas, szemes zsidó kezére kerül. A születés magas aristokraciájával szemben a zsidó plutokracia veszedelmes konkurens a hatalom és befolyás tekintetében. A keresztény felekezetiesség is ellenséget lát a zsidóság emelkedésében és terjedésében, s mindez, újra hangoztatjuk, csak Magyarországon van meg leginkább. Hozzájárul ebhez az egyesek tapasztalata. Mindig és mindenütt lehet hallani, hogy «kiszorították a zsidók», «tönkretették a zsidók» stb. Persze e vádak sokszor igaztalanok, de mindarra szolgálnak, hogy intenzívvé tegyék az antisemitizmust. S így azután tényleg éreztetik a zsidósággal azt, hogy nem tekintik őket velük egy társaságba tartozhatónak. Kirekesztik őket a kaszinókból, a bálókából; nem járnak olyan nyilvános szórakozási helyekre, a hol zsidók vannak stb. *A családi életben pedig egészen elkülönözve él ma is a zsidóság.* Magyarországon a nők ma sem ismerik a zsidókat s ez a legjellemzőbb. Egy keresztény úri leány apja vagy fivére rögtön provokálná azt, a ki leányának vagy húgának zsidó fiatal embert merne bemutatni.

Nem akarom ezt tovább folytatni. Vége, hossza nem volna e themának, s csak alaki bizonyítékul akartam felhozni, hogy igenis van antisemitizmus Magyarországon, ha nincs is annak nyílt képviselője. Es ezt a kormány nem látta, nem vette észre, vagy nem akarta észrevenni, s így a viszonyokat szem elől tévesztve, hebehurgyan belülgrott a polgári házasság proklamálásába, nem is szólva e helyen a behozott polgári házasság követ-

kezményeiről, a melyekről szintén szó lesz e röpiratban. mint melyek szintén csak Magyarországon Ingnak veszedelmére lenni a társadalomnak, ha ugyan lesz valami a polgári házasságból.

A tolmács nélküli magyar közvéleménynek tehát a zsidóságban rejlik ma legtöbb argumentuma a polgári házasság ellen, az egyházi és egyéb felekezeti argumentumokon kívül, melyeket már mások bőven kifejtettek. *S a zsidóság nagy véssé a polgári házasság mellett küzd*, mert érzi, hogy e téren ő korlátok közt van és igaztalanul mellőztetik. De mint látni lógjuk, *nem lesz a zsidóság ügyének üdvös a polgári házasság most*, mint a hogy a társadalom belbékéje és így az ország üdvére is csak veszedelmére leend, oly veszedelmére, a miről a kormánynak fogalma sem volt, pedig a jó államférfinak a jövőbe is lie kell néznie, sőt látnia is, különösen, mikor ily mélyreható reformokról van szó, és nem külföldi kaptafára húzni ebben is Magyarországot, ha törik-szakad.

A zsidóság intensivebb térfoglalása következtében a magyarság tényleg rövidet szenvedett sok tekintetben. Gyarló emberi sajátság, hogy a magyarok elszegényedésüket látva a zsidóság gyarapodását és társadalmi emelkedését, nem saját hibájuknak rójják fel, hanem a zsidókéul, s ez antisemitákká, cynikusakká s végül kivándorlókká teszi őket. Nem szemrehányásképen mondjuk a zsidóknak, mert hiszen ők — egyes esetektől eltekintve — jogosan szerezhették vagyonukat, s mivel a tőkének s így a jólétnek az a természete, hogy egyik embertől eltávozik s a másik zsebébe foly, ezúttal

a zsidók zsebébe származott át a pénz s így a jólét és befolyás, a többiek rovására.

Mint említők, nem szemrehányásképen mondjuk, de a zsidóság nagy szerepet játszott öntudatlanul is abban, hogy Magyarországon az erkölcsi, közületi, politikai érzés annyira elfajul! és elgyengült; hogy bizonyos elcsüggedés észlelhető az emberekben; hogy a kivándorlási hajlam veszélyes mérveket ölt, s így a haza fogalma, e széniéit földhöz való ragaszkodás veszendőben; hogy ma már kevés kivétellel mindenki azt mondja, hogy miért szeressem ezt az országot, a hol a zsidó az úr, annak jó a talaj, az rak zsebre bennünket, az veszi el pénzünket, földünket, s most már lányainkat, fiainkat is. Így beszél nemcsak az egyszerű ember, a művelt is. Elismerem, nevetséges, elfogult, talán alappal sem bíró felfogás, de így van. A nagy tömegekben gyakran találunk ily félszeg motívumokra. De az államférfiúnak nem szabad ezt a *koponyájában* kikorrigálnia és a szerint ítélni, mert arról nem vesz tudomást a közület, Az államférfiúnak úgy kell venni a dolgokat, a hogy azok az életben vannak, különösen, mikor reformokról, plane ily életbevágó reformról van szó, mint a polgári házasság!

Itt rejt egyik motívumát a Grünwald Béta Magyarországa. Az a hatás, melyet a hazáért élő és meghaló, e kiváló karakter felidézett szelleme tett Magyarországra, bizonyítja, hogy szavai igazak voltak. Az öregek sírtak, mikor olvasták szavait, a fiatalok szemében tűz ragyogott és Magyarországon dobogni kezdtek a szívek a hazáért, mely annyira beteg, s hol már a *hazáról* beszélni — önzetlenül — nem divat.

És ebben a zsidóságnak, a közfelfogás szerint, része van. Nem vádolhatok ők, nem hibásak ők, de a magyar azt hiszi, hogy az ő elcsüggedésének és mind-ama dolgoknak, melyek a Grünwald memoirjaiban napvilágra kerültek, a zsidóság a felelős, a hibás. Nincs igaza, de ez a meggyőződése. Ez tény s a polgári házassággal ez is összefügg, de nem a reformhirdető kormánynyal, melyben ily lélektani motívumokkal nincs összefüggés.

Hogy is lehetne, mikor a polgári házasságot most akarja Magyarországon életbe léptetni, a minek különben a következményei, melyeket a sociológ lélektani alapon előre megállapíthat, a legkiállóbban szólnak ellene a kereszténység és zsidóság érdekében, s így az összes nemzet, a magyar állam ethikai, erkölcsi egysztanciális és politikai érdekei szempontjából.

Lássuk tehát, *mik lesznek a polgári házasság következményei Magyarországon?* E kérdés szoros logikai kapcsolatban van az említettekkel, azokból némileg folyik, s így e fejtegetés folyamán, a már lehozottak szem előtt tartandók.

Mindenekelőtt a parlamentaris párthelyzet nagyofog változni a liberális reformok melletti és elleni harcban, kivált hogyha a polgári házasság most, bár erre nem sok kilátás van, győz.

A magyar parlamentben csodálatos módon három párt tartotta fenn magát. Az úgynevezett «szabadelvű» kormánypárt, a közjogi ellenzékét képező függetlenségi és 48-as párt, és az *Apponyi* gróf vezetése alatti nemzeti párt, a mely 67-es alapon a, nemzeti jelleg nagyobb

kidomborítását és a fejlődő nemzeti aspirációk kielégítését kívánja becsületes államkormányzati rendszerrel.

E három parlamentaris pártban megoszolva vannak jelenleg: katolikusok, protestánsok, konservatív mágnások, konservatív gentryk és néhány konservatív érzelmű polgár; vannak nemzetiségi képviselők, kálvinisták, lutheránusok és egy-két zsidó. Van néhány republikánus érzelmű Kossuth-párti is a magyar parlamentben: fiatal reformerek és öreg idealista hazafiak; a nemzeti paliban: tiszta jellemű, hivatott államférfiak és igen sok stréber itt is, ott is.

Mindez árnyalatok összetartanak most is; itt is, olt is. De azért a három különböző zászló alatt megtérnek: az egyik nem akar semmit sem, csak a mi van, a létezőn, ha az rossz is, nem akar változtatni, legfeljebb liberális, éretlen reformokkal, a másik nem elégszik meg az «Osztrák-magyar monarchia» «Magyarországgal», nemzeti magyar államot kíván Deák-szemlében; a harmadik független Magyarországot követel a personal-unió alapján. Tulajdonképp a közjogi különbözőség szempontjából: a kormánypárt a konservativek, a nemzeti párt a liberálisok és a függetlenségi párt a reformerek tábora. A liberális reformok harezában a parlament elemeire fog szétbomlani. általános roakconarius szellemben, a liberális reformok ellen. Legelőször is egy kalholikus konservatív párt lóg keletkezni a Tiszákkal szemben, és egy nagyobb antisemita párt. Ha a polgári házasság most behozatnék, a magyar parlament a következőképp alakulna: Tisza-féle se konservatív, se liberális, se nemzeti, inkább *kálvinista párt*. Konservatív, katolikus jellegű mágnás párt, ultra libe-

ralis párt, antisemita párt. Lesz egy jelleg nélküli konczleső mameluk-csoport; megfogyva, de marad mai alakjában a közjogi ellenzék és a nemzeti párt. Hogy ez Magyarország különleges, kritikus helyzetében csak veszedelmes lehet, az könnyen képzelhető. A szemponatok sokfélesége, a pártok elemeire való szétbomlása következtében és az erők szétforgácsolása: gyengíteni, sőt zavarni fogja a magyar nemzeti közvéleményt, a melyre pedig a magyar állam és a magyar korona szemponljából oly nagy szükség van ép most, úgyis tarka országunkban. Persze, ez árnyalatok közt igazi államvezető hivatása csak a nemzeti pártnak lesz, csakhogy a helyzete a körülmények által nagyon megnehezítve. Apponvi pártján kívül, a nagy liberális párt felbomolván, a többi csak apró klikk lehet, semmi komolyabb hivatással és jelleggel.

Ide nemcsak a parlament fog elemeire felbomlani, hanem a társadalomban is változások, rázkódtalásuk lesznek a polgári házasság behozatalával ép azért, meri nálunk a zsidókérdés szempontjából fogják fel a reformokat, hol a zsidóság mint hatalmas,- intelligens tömeg áll szemben a sokféle színezetű és árnyalatú lakossággal. És antisemitikus, nyílt mozgalmak lesznek, a melyek csak szítani és erősíteni fogják a belbéke és a magyar állam rovására *a fajgyűlöletet*. És mi lesz akkor, ha a fajgyűlölet kifejlődvén, a zsidó-keresztény vegyes házasságokból gyermekek születnek? A gyermekek vallása minő lesz? Az nem lehel, hogy a vegyes párok leányai és fiai egy ugyanazon vallást kövessék, hanem a leány zsidó nyelvet fog tanulni, zsinagógába fog járni imádkozni, zsidó lesz, míg a liú keresztény

és így tovább. Lesznek tehát zsidó és keresztény testvérek. Hogy ez mire fog vezetni, arra mindenki csak a legkomolyabb rémülettel gondolhat. Mert másutt, külföldön, a hol a polgári házasság nem járt ily következményekkel, egészen más volt a helyzet. A zsidóság számánál fogva is elenyésző volt és nem szembetűnő, de meg ép ennél fogva hamar, már akkor, minden tekintetben beleolvadt a többi lakosságba, és francziául beszél p. o. Franciaországban, és ő maga is csak kegyeletből őrizte hitét, de sohasem hangsúlyozza oly élenken zsidó fajiságát, Míg ezzel szemben nálunk a zsidóság megőrizte fajának összes emlékeit, *zsidónak vallja magát és nem Mózes vallásúnak*; a zsidó mellett, melyet nem tud beszélni, *faji nyelve a német*, s mindenki tudja, ki a zsidó, mert rögtön megismerhető rajta. A bevándorlók — s a bevándorlás északról most is tart, — oly helyekről jönnek, hol megőrizték eredeti szokásait, összes rítusukat, söl nyelvüket is. Nálunk tehát egész máskép kell felfogni a dolgot, nálunk a polgári házasságnak, oly közfelfogás mellett, minő jelenleg uralkodik, első átkos szülötte *a testvérgyűlölet lesz. A vegyes pároktól született gyermekek gúnyolni fogják egymást, szüleikben és az ő törvényes vallásaikban*, s hogy minő erkölcsökre, minő következményekre lóg ez vezetni, az előre elképzelhető. Nem a legjobb a viszony a keresztény vegyes párok különböző nemű, tehát különböző felekezetű gyermekei között sem, de azért ez a viszony nem is hasonlítható ahhoz, mely lesz a polgári házasság behozatala után a testvérek között. Azt lehetőtlenység képzelnünk, hogy az úgynevezett «házassági szerződésében a keresztény és zsidó szülők még-

egyezhethnének, hogy gyermekeik egy vallásban nevelteszenek. Amíg tehát a fajkülönbség oly éles zsidó és keresztény között, hogy az a testvérek, s így a család békés együttélését veszélylyel fenyegeti, addig a polgári házasságot, bármini is érezzük a zsidók teljes polgárosításának hiányát, a liberalismus rovására is, a magyar társadalom békéje és családi szerencsétlenségek elhárítása végett, a magyar kormány nagyon végzetes javaslatának kell tekinteni.

Nem érintve a valláserkölcsi argumentumukat, a melyek minden felekezet részéről nyomósán szidnak a polgári házasság ellen, sem a liberális reformok okozta óriási költségtöbbletet, melybe az állami kezelés fog kerülni közvetlen ép ügy, mint közvetve: a papoknak nyújtott kárpótlás fejében (mindezeket már bőven kifejtették a napi sajtóiban és egyházi iratokban), még egy momentum figyelembe vétele szükséges, hogy a polgári házasság igazi világitásba helyeztessék.

Az élet sokszor a legszebb és legmagasztosabb teoriának is ellene mond. Ha az államférfi nem veszi az életet ridegen és különösen ily életbevágó reformnál, nem pccsimista, és nem számol oly, sokszor kicsinyesnek feltűnő körülménnyel, mely azonban igen gyakran a gyakorlati életben nagy horderejűvé lesz: megtörténhetik, hogy a reform, melyet optimista lelke könnyelműen az éleibe dob, oly káros következményekkel jár, hogy már egy ilyen következményért is inkább a liberalismusnak kell áldozatot hoznia, mert az első és legfőbb az állam fennállhatásának érdeke, és ép a társadalmi reformnál szükséges, hogy a kik a reformot csinálják és proponálják, hogy azok azt a társadalmat a legbehatóbban tanulmá-

nyozva, annak jellemei alaposan ismerjék. Mert az államok társadalmi nem egyformák. Mindegyiknek megvan a maga különös egyénisége, s a mi jó és igaz az egyiknek, az rossz és hamis lehel a másinak. Mély és áltható megfigyelés, mély bölcsesség: igazi államlérlő kell ahhoz, hogy egy társadalom belsőjét ismerje. ('sak így állapíthatók meg mindazon következmények, a melyek ily közvetlenül ható reformnál beállhatnak.

A ki ismeri az embereket közlelről és nem a parlament fenüállal. optimista terveiből és folyosóiról, vagy a miniszteri trónusokról, vagy a bürokratikus otromba zokékból, az tudhatja, hogy a házasságoknak a szerelmen kívül egyéb motívumai is vannak, s manapság mind e motívumok között ép a szerelem a legritkább véletlen. A pénz, a hiúság, az érdek fontos szerepet játszanak a házasságokban, no és a dívái is. Talán naivnak lóg feltűnni az észlelés, melylyel a népszám csökkenését fogom levezetni, de a ki ismeri a rejtettebb pszichologiai motívumokat az emberekből, az igazat fog e sorok írójának adni. Ks a psycholognak nem szabad udvariasnak, opportunistának lennie, midőn az állam szempontjából cselekszik, hanem kérlelhetlen, egyszerű őszinteséggel kell vallania, különben munkája rossz és hivatása nincsen.

Ha a polgári házasság hehozatik, *a zsidó leányok nagy része keresztény férj után fog törekedni.* Nemcsak hiúságból, hogy végie elmenekülhessen a gettóból (s a nő ezt leheti, hisz nevét s így majdnem összes faji atributumait elveszti abban a pillanatban, melyben férje neve eláll megházasodik), s a gúnyolt faj helyett a kiváltságosok kolláriájába juthasson, hanem azért is,

mint minden intensív fajnak jellemző sajátja. hogy fájának ellentétes nemű tájjaira ráun, sőt bizonyos mértékig, a szerint, a mint kisebb nagyobb a race intensivitása, attól meg is undorodik és más fajjal kíván némileg egyesülni a házasságban. Ez az emberekbe oltott ösztön legeklatánsabbá zsidóságnál. Ez physiologiai tény, s a ki megfigyelte az egyeseket, az e vonásnak számos példáját láthatta. Azt hiszem, helyes megfigyelés, ha azt mondom, hogy a zsidó leányok faji, de egyéb, kényes természetüknél fogva meg sem fogalmazható okokból törekedni fognak arra, hogy keresztény fiatal emberekhez mehessenek feleségül. És ez könnyű lesz nekik, nemcsak mert szépek, hanem mert gazdagok és a keresztény magyarok közt sok a tönkrement szegény és a pénzt a gróf is szereti, de még az antisemitismus a férfiak részéről a nőkre nem terjed ki oly mértékben, mint a férfiak közt fennáll. *Nagy lesz tehát, persze nem mindjárt az első időben, a zsidó nők és keresztény férfiak egybekelést száma.* Ennek ellensúlyozója az volna, ha a zsidó férünk ugyanabban az arányban kelhetnének össze a keresztény leányokkal. Csakhogy ép az a baj, hogy míg a zsidó férfiak fajbanmaradási ösztöne és törekvése erős, addig a keresztény leányok faji idegenkedése a zsidótól óriási nagy Magyarországon. S ha volnának is egyesek, kik a jó parthie kedvéért, csinos fiatal embernek szívesen lennének féleségei, azok nevének viselői, — vissza fogja őket okvetlenül tartani ettől a társaság előítélete, a mely nagyobb és etikettesebb ma, mint valaha. Nagyjában és általában úgy lesz tehát, *hogy a zsidó férfiak nagy része és a keresztény leányok egy része kizorul a házasság*

hol egyik faj a másik rovására házasodván. Kárpótlást pedig egyik sem fog kapni. Magyarországon a hivatalos statisztika szerint is — közöl egymillió lélekre menő zsidóság van, s hogy az említettek következtében tíz év alatt a *népesség csökkenése mily érezhetően veszedelmes alakot fog ölteni,* azt elgondolni is borzasztó. És hasztalan mosolyognak ezen a polgári házasságcsináló kormány s meggondolatlan hívei, mert a statisztika kérlelhelenül befogná, igazolni e felfogás helyességéi, ha ugyan lenne valami a polgári házasságból.

Ha a felhozottak egyéb eredményre nem is fognak vezetni, az, hogy a polgári házasság így kellően megvilágítva, mint gyakorlati reformkérdés van előtérbe állítva: már abban bőven indokolva van e röpirat hivatása.

Az tény, hogy a liberális reformok, különösen a polgári házasság életbeléptetése *ma szerencsétlenebb gondolat, mint évekkel ezelőtt.* Az is lény, hogy a számos időtlenség miatt a házassági jog rendszeresítése immár elkerülhetlen szükség. Az is tény, hogy korunk szellemének megfelelően a liberális reformok érdekében kezdenünk kell, s hogy a zsidóság teljes polgárosítása a szabad magyar hazának fő kötelessége, his mégis e röpirat már is eléggé rámutatott arra, hogy politikai és szociológiai szempontokból is, az ország érdeke ellen vannak most e reformok, különösen a polgári házasság. És ebből tisztán és világosan következik az, hogy a liberális párt kormánya, akkor a midőn a liberális reformokat a jelen időben zászlajára írta és riadót fújt, hogy harcoljon a liberális jelszó nevében: *tulajdonképen a liberalismus ellen lesz* és akár győz, akár bukik, a felidézett harczczal hosszú

időre eltemeti a liberalismust, felizgatja a kedélyeket és a helyett, hogy üdvére lenne a magyar államnak, azt könnyelmű gondatlansággal, minden egyéb szükségesebb reformalap híjában: visszalöki és olyan veszélyekbe sodorja, melyek elkerülhetők lettek volna, kis itt a logika kapcsán, az események során is rájúlunk arra, a mi megmondták már, a mit mindenki tud, hogy a liberális reformok, a polgári házasság vadházasságból, vétkes szülőktől származtak, hogy e reformok felszínre hozatala *nem a liberalismus nevében történt, hanem egy intrikus klikk mephistofelesi koczájától kísért csel-szővény. E reformok nem egy kabinet önkéntes programmja, nem a nagy és hivatott közvélemény követelése — hiszen az ellene van: nem a zsidóság igazi-érdeke, az szegény, csak belengrott; won liberális színvallás és meggyőződés, hanem egyszerű mysti/icátió. mely az elkeresztelési kérdésből kifolyólag a Tiszák ármányos, intrikns, bosszúálló szelleme.*

Az a kérdés most már, mi lett volna a kormány feladata? hogy lehetséges a kelepce elkerülése e kétséges helyzetből ?

Mindenekelőtt a kérdést abba a helyes világításba kellett volna állítani, mint a hogy e rophat akarta tenni, (talán félig meddig sikerült is) és a kérdés legkényesebb, de fontos momentumának a zsidó kérdésnek alapján, a jelen közvélemény és az állam érdekében, ép a liberalismus nevében, azt nem annyira kivihetetlennek kellett volna deklarálni, hanem a jelen viszonyok közt *veszélyesnek is.* Az indokolást e röpirat az alábbiakban adja meg az említetteken kívül.

Mikor lesznek érettek a liberális reformok. különösen a polgári házasság?

Midőn e kérdést egyszerre felvetjük, ki kell jelenteni, hogy ez nagyobbára a zsidó kérdésen fordul meg. Mikor olvad be a magyarországi, nagy számú, jelen mivoltában sokaknak ellenszenves zsidóság a lakosságba? Ezen fordul meg a dolog. A zsidóság ma is úgy tekinti magát nálunk, mint. külön faj. Meg nem lelt magyarrá és nagy része elvben ellene mond annak, és elítéli azt, ki fajának a magyarral szemben is nem szerez legalább külső érvényt. És itt rá kell mulatnunk egy különös sajátságra, mely csak nálunk van meg a nyugati államok között. — A magyarországi zsidóság tömbje nem azt; mondja, hogy ő «Mózes vallása magyar», sem azt, hogy «zsidó», (mert hisz Magyarországot, hol annyi testvére hazára talált, szereti) hanem a magyarországi zsidó: «magyar zsidó». Ezekben a *distinriokon fordult meg a zsidó-kérdés, az antisemitismus és amok következtében a polgári házasság behozatalának egyik igaz lehetősége Magyarországon «Magyar zsidók» és nem «Mózes vallásit magyarok», Iebál nem magyarok, liánéin egy absurd dualismus, mely lehetetlen állapot. Mert vagy zsidó valaki, vagy magyar. «Magyar zsidóság» ép úgy nem létezhetik, mint «magyar oláhok,» «magyar francziák» stb nem létezhetnek, he a «Magyar zsidóság» kifejezése jó nekik, mert látszólag mentve van a zsidó faj és a magyar faj érdeke is. *De nekünk Magyarországon nem kellenek «magyar zsidók», hanem «magyarok» kellenek, ha Mózes vallásúak is.* Van úgy is elég nemzetiségünk, csak nem akar a zsidóság is, külön vallása mellett*

külön nemzetiség lenni!? A «magyar zsidóság» kifejezése ráillik a zsidók nagy részének mai felfogására. Arra kell törekednie tehát a magyar kormánynak, a helyett, hogy időelőtti reformokkal akarja boldogítani ezt az országot, hogy a zsidóság legyen mihamarább testben, lélekben magyarrá, hogy így a nagy közvéleményből kipusztuljon az antiszeinitismus, mely erősíti és indokolttá teszi a zsidók polgárosítása és egyházi jogi egyenjogúsítása terén is az ellenmozgalmat. Mert tudnivaló, hogy zsidóság, mint nemzetiség, nem létezhetik. Szét van szórva az egész világon és Franciaországban francia, Angolországban angol, Magyarországon magyar lehet csak, de mert nálunk sokan vannak, a fajtság előtérbe tolatik. — Nálunk a zsidóság német nyelven beszél nagyobbára ma is. Német a műveltség, az idősbnek mind és német az eszejárása valamennyinek. És mégis «wir sind ungarische Judén!» Milyen furcsa! Hát csak nem jelenti ez a németséget a magyarral szemben?

Ezért van az, hogy a legelfogulatlanabb, liberális magyar ember idegenkedéssel tekinti ma is még a zsidóságot, mert látja, hogy bár egy tekintélyes része az újabb generációnak magyarosodik, a nagyobb résznek még ma is, alig fér a fejébe, hogy lehessen ő magyar, hogy lelkesedjék egy olyan földért, hol nem az ő ősei ontották vérüket, hanem az antisemita nemesi osztályok. Az antiszeinitismus mindaddig nem fog megszűnni, a míg annak indító okai meg nem semmisülnek. A mikor a zsidóság teljesen megmagyarosodott és szívében, gondolatban magyarrá lett, a magyar hazát szeretni fogja és a sovínista magyarokban így rokonszen-

vet ébresztett önmaga iránt, akkor meg fog szűnni az antisemitizmus és megindulhat minden veszély nélkül a Mózes vallású magyarok és a keresztény vallásit magyarok nagy vérségi összeforradási processusa, akkor a zsidó csak mint felekezet fog semmi különösebb fontosságú különbséget, tenni a magyarok közt, és akkor a keresztény felekezetek képviselői és a magyar, hazafias katolikus főpapság az alsó papsággal együtt meg fogja találni azt az utat, mely a faji gyűlölködéseket kikerülve, a teljes egyetértést és jogegyenlőséget fogja megállapítani Magyarországon.

Csakhogy addig sok víz folyik a Fekete tengerbe.

Nem idézek a Talmudból egyes helyeket, melyek valláserkölcsei, etikai és nemzetiségi szempontokból a zsidóság teljes polgárosítása ellen szólaltak, mint tették annak idején: *Hartmann, Streckfuss, Paulas* és a többiek, már annál fogva sem, mert a zsidók közül: *dr. Crenzemach, Maimonides, dr. Jost* stb. maguk vonták kétségbe a Talmud hitelességét. De nem vehető tekintetbe egyes ultra konzervatív és orthodox zsidó felfogása sem, mert hiszen azok a legtöbbször időbeli és helyi viszonyokra vonatkozó, gyakorlati szabályok a mai viszonyok közt elavultak és azok érvényesítése nálunk lehetetlenség. A szentírás és egyházi iratok kötelező ereje nem terjedhet ki a gyakorlati intézkedésekre is, mert akkor a vallás volt minden, s p. o. Mózes könyvéből csak nem lehel minden kötelező erejű, hiszen az képzelenség volna a mai viszonyok között.

A polgári házasság ellenzőit talán nagyobbára kicsinyes elfogultságból s más nem helyes okokból származó előítélet vezeti; de van az ellenakciónak mé-

lyebb társadalmi jelentősége, mint arra rámutattunk. K ha a magyar polgárság zöme idegenkedésének nem is tud precis indokolást adni, érzi, hogy igaza van. mert szíve mondja s az nem csal.

Nekünk azonban a liberalizmus nevében prédikálnunk kell tovább. Azért csak prédikáljatok, sajtó és politikusok! A magyar népnek ma még idegen e bang, e beszéd, bár sok őseredetű szabadelvű vonávan gondolkozásmódjában: de eljön az idő, a mikor hívőkre talál a liberális tan, ám jó — *akkor hirdess kormány polgári házasságot, de a míg elveid nem szivárogtak a magyarok telkébe, míg a társadalmi viszonyok meg nem változtak s a míg különösen a zsidókérdés nines elintézve azzal, hogy a zsidóság magyarsággá változott át: addig a polgári házasság mini éretlen gyámöles. senkinek sem fog kelleni. s ha bűnös erőszakkal mégis belé diktálják a nemzetbe. megbetegszik tőle és fájdalmas bajában téged fog átkozni mint vérmérgezőt.*

De mind e dolgokat a reformáló kormánynak kellett volna meghányi-vetnie azzal a nagy és hivatott apparátussal, melyel rendelkezik, mielőtt e reformul kihirdette. E röpirat gyenge viszhangja csupán a közvélemény tépelődő gondolkozásának, mely önmagában elfogulatlan, igazságos és lelkiismeretes. És ha Magyarországon volt egy-két hazáért és Magyarország társadalmáért dobogó szív, és voltak néhányan, a kik a polgári házasságot igaz mivoltában tekintve, azt időelőtt proklamálnak mondták már akkor, mikor az első vészmadár megjelent: *ma már egy óriási közvélemény áll ellene, nagyobb, mint az első riadónál volt.*

Mindig baj, ha az államnak a családi életbe kell belenyúlnia. És a tizenkilencedik század végső részében, a liberális, egyenlőség és szabadság korában, mikor azt valljuk, hogy munkás és király egyenlően tagja az államnak; mikor az emberek szabadon irhájának, beszélhetnek, és szabadok, mint az ég madarai: akkor az állam kezd vezetni a zsarnokoskodásban és belenyúl a társadalomba, a családba, hogy végül az egyest is megragadja és vaskezével összeroppantsa. Ez az államok fejlődő tragikumája. És annyiszor fogják a szabadabbá lett nagy közvéleményt megrendíteni egész valójában, míg az dinamitot nem ragad és ugyanazt a nagyszerű államgépezetet, melyet önkezével alkotott, melyet annyiszor megbámolt, össze nem fogja rontani, mert nagysága félelmissé és ereje veszedelmissé vált. És ez már nem tragikus fejlődés, hanem kész bukás. És ekkor fogják hallani az emberek az első dörgést, a mely a világrendítő viharoknak lesz előhírnöke.